

nyelv csúcán, hihetetlen panorámában ott a görög templom romja. A szabályos alaprajzú, oszlopos, timpanonos templomot 1975-ben állították helyre és közben ásatásokat folytattak. 1679-ig teljesen épen állt a görög mintára épült templom. Akkor egy földrengéstől a felső kétharmada ledőlt, de olyan szerencsésen, hogy minden egyes köve, darabja lezuhanva a helyszínen maradt.

A kőfaragványok mintái között látható a helyi mesterek keze nyoma, a mindig visszatérő gránátalma. A templomtól néhány lépésre feltárt, konzervált falak, szobák láthatók. Padlófűtéses terem, szép szobortöredékek, karéjos falú szobák. Minden görög-római hatású.

Még egy hely van hátra, amit feltétlenül meg kell nézni, ez a híres **Szatanidar**. Kis falu a világ végén. Világhírű régészeti hely, nincs olyan jelentős kézikönyv, olyan szaklexikon, amelyben ne olvassánk róla. Száz éve rá hivatkozik minden kutató. 1888-89-ben *Jacques de Morgan*, az ismert egyiptológus elsőként járta be az Aragac-hegység nyugati oldalát, és mindenről írt, amit itt látott. A nyugati világban azóta Szatanidar nélkül nincs ősemberkutatás. Itt nem egyetlen kultúra vagy korszak embere gyártotta iszonyú tömegben a szerszámaikat, hanem mintegy 200 ezer éven át egészen az újkőkorig, legalábbis a Kr. e. 8-6. évezredig tartott a finom lávaüveg szinte nagyipari feldolgozása. A helyszínen feküdt a nyersanyag.

Szatanidar különlegességét az adja, hogy az egyetlen hely keleten, ahol rendkívül vasos aljú, rendkívül durva kidolgozású, sű-

Geghard sziklái

lyos, a nyugateurópaiakhoz hasonló szakócák fordulnak elő. A feltűnő ebben az, hogy ezeknek túlnyomó része (és éppen a legszebb példányok) nem obszidiánból, hanem tompa, vörösesbarna bazaltból készültek. Ezek az ún. „özüvív előtti időkből” származó kőbalták.

*

A kutatómunka befejeződött, minden fontos lelőhelyet, régészeti leletet sikerült megtalálni, a búcsúzás következik. Fájdalmas búcsú, a barátoktól, a munkatársaktól. A szerző felteszi a kérdést: mit jelent tulajdonképpen Közép-

Ázsia, Transzkaukázia? Őt idézem:

„Egy idegen, számunkra ismeretlen világot. Nagyobb, mélyebb műltra támaszkodnak, mint mi, és talán mégis tisztábbak az agyak, a tettek, a szándékok. A múltat nem ismerjük világosan; a tudomány számára ma is ott az a számtalan fehér folt, hatalmas területek, ahol a kutatás, a felfedezés lehetősége szinte határtalan. A megismeréséhez nem kell más, csupán egy ösztön, egy hajlam, a dolgok meglátása és megértése.

Azsiakutatónak, orientalistának születni kell. Nem véletlen, hogy az utazók, kutatók rendszeresen visszajártak, visszavágyódtak oda. Vonzotta őket, hogy ebben a keleti világban van valami örök, végtelen. Csendes, kopár, határtalan hegyek, sárga dombtetők, kietlen hegycsúcsok, napfényes sívatakok, soha meg nem szakadó, évezredes utak, történelmi fonalak, amelyek térben és időben vezetnek a végtelenségig tovább.”

(Elhangzott 2013. november 21-én, a Fővárosi Örmény Klubban)

Kettős könyvbemutató

A Fővárosi Örmény Önkormányzat, a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kettős könyvbemutatót rendezett október 28-án, hétfőn délután a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termében. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadó által az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 19. köteteként megjelentetett *Benedek Katalin Élő magyarörmény művészet* című könyv a Fővárosi Örmény Önkormányzat, a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat és a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, valamint a Magyar Nemzeti Galéria támogatásával tudott megjelenni, míg a másik könyv *Dávid Csaba* tollából egy izgalmas fordulatokban bővelkedő történelmi regény, *Dzurkithján Ábel útjai* címmel ugyancsak örmény nemzetiségi önkormányzatok támogatásával látott napvilágot.

A kettős könyvbemutatót rendező önkormányzatok elnöke, dr. *Issekutz Sarolta* köszöntőjében elmondta, hogy amikor évekkel ezelőtt, 1997-ben elindult az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat, elhatározta, hogy az örmény művészetek minden ágát könyvben is bemutatja. Tavaly az egyesület kiadta *Murádin Jenő: Magyarörmény paletta* könyvét, amely a legismertebb harminchat magyar-örmény képző- és iparművészt vonultatta fel. „De még mindig nincs vége, – mondta Sarolta –, pedig a két kötetben 78 művészt mutattunk be, de már további tíz örmény gyökerű művészről tudok, és ki tudja, mennyi lesz még a leendő harmadik kötetben. Nagyon nagy dolog, ha egy nemzeti kisebbség össze tudja gyűjteni a múlt, a jelen és a jövőbe mutató művészeti ágak képviselőinek munkáit, könyvbe tudja „kötni” a nemzetiség gasztronómiáját, történelmét, és ezeket a könyveket nemcsak a saját közösségének mutatja be, de a többségi magyar társadalom felé is felmutatja, mint kisebbségi jelenlétet. Nagy sikert aratott a genealógia, már második kiadását érte meg. Nagy sikert arattak történelmi tárgyú kiadványaink, és a képző- és iparművészekről szóló első kötet is. Remélem, ugyanilyen

nagy sikert fog aratni a mai kiadványunk, Benedek Katalin: *Élő magyarörmény művészet* című kislexikonja.”

A könyvbemutatót *Szilvay Ingrid* zongoraművész játéka vezette be, aki *Bartók Béla: Román táncok* című művével örvendeztette meg a hallgatóságot.

Benedek Katalin: Élő magyarörmény művészet című kötetét dr. *Terdik Szilveszter* muzeológus (Iparművészeti Múzeum) mutatta be. (A szerkesztett változatát 18–19. oldalon adjuk közre...)

Benedek Katalin hozzászólását azzal kezdte, hogy *Terdik Szilveszter* is hamarosan fel kell venni a következő kötetbe: ő is egyik „szócikke” lesz a következő

Terdik Szilveszter, Benedek Katalin, dr. Issekutz Sarolta

lexikonnak. A köszönő és hálálkodó szavak után a könyv címeről beszélt: miért élő ez a művészet. „Tágas műfaji sokszínűségről szól a könyv: nemcsak képzőművészekről szól, hanem az iparművészek, a restaurátorok, a festők, szobrászok, grafikusokon keresztül olyanokról is beszél, mint a művészetük által élő magyar-örmény művészekről, akik már évtizedekkel ezelőtt elhunytak, sőt van, aki a 19. században. Akkor miért élő? Számomra a cím azt jelenti, hogy továbbélő. Olyan magyar-örmény művészet, amelyet egybegyűjtöttünk, számon tartunk, amelyet megőrzünk, ápolunk. Egy ilyen könyvvel értéket mentünk, hiszen foglalkozunk ezekkel a művészekkel és művészetükkel. Akár egy előadás, egy könyv, egy kiállítás keretében. Foglalkozunk vele, életben tartjuk. Tehát ennek a címnek több jelentése van. Mindenkinek köszönöm a munkáját, odaadását, aki a könyv létrehozásában közreműködött. Ez elsősorban dr. Issekutz Saroltára vonatkozik, aki szó szerint, mindent megtett a megjelenésért. Meglepetéskönyv. A fotó, illetve képanyag átadása, szakmai lektorálása után, a könyv elkészítésében nem vettem

A könyvbemutatón megjelent tíz művész, balról Dr. Benedek Katalin irodalomtörténész

te sok-sok kiállítás a 2010-es évek elejéig. Ez azt jelenti, hogy a lexikonban szereplő számos kiállító művész nagy részének munkáit, de őket magukat is jól ismerem, ismerem. Másrészt vannak az én szakterületemről való kollegák, muzeológus szakemberek is, akikhez személyes kapcsolat fűz. Például egy munkahelyen dolgozunk. Hétköznapi szóval drukkere vagyok alkotó munkájuknak. A kiállítás-megnyitó feltevése a kiállítás. Ahhoz, hogy egy művész alkotása bezárulhasson egy lexikonban, albumban, ahhoz előbb kiállításokon kellene bemutatni, ahogyan és amikor az eredeti mű érezhető, látható. Végezetül komoly köszönet illeti meg a könyv alanyait, a benne szereplő művészeket. Igen sok adattal illusztrációnak szánt fotókkal segítettek munkám talán legnehezebb részét, az anyaggyűjtést. Kérem, vegyék kézbe ezt a kis lexikont befogadó szeretettel!”

A rögtönzött beszéd után dr. Issekutz Sarolta megkérte a könyvben szereplő és jelen lévő művészeket, jönnének előre, hogy a közönség is ismerje meg őket személyesen. Pál János festő, grafikus, Schnedarek Réka festőművész, Fabók-Dobridán Fatime

Jobbról: Kali Kinga, Dávid Csaba, Dr. Szabó András

me festőművész, Balogh Edit iparművész, Gopcsa Paula festőművész, Fáy Piros építész, grafikus, Fáy András festőművész, restaurátor, Szentkirályi Miklós festőművész, restaurátor, Borosnyay Klára festőművész állt a közönség és a fényképezőgépek elé. Sarolta elmondta, hogy a könyvben szereplő valamennyi művész (vagy hozzátartozója) tiszteletpéldányt kap a könyvből.

Benedek Katalin: Élő magyar-örmény művészet könyvében szereplő művészek: Balogh Edit, Batári Ferenc, Beczásy Antal, Bocskai Krisztina, Borosnyay Klára, Brassai, Csergező Pál, Csiky András, Csiky László, Dávid Attila, Dávid Katalin, Fabók-Dobridán Fatime, ifj. Fáy Aladár, Fáy András, Fáy Piros, Gajzágó Donáta, Gajzágó Dorottya, Gajzágó Jolán, id. Gajzágó Sándor, ifj. Gajzágó Sándor, Gopcsa Katalin, Gopcsa Paula, Kacsóh Cecília, Korniss Péter, Kovrig Miklós, Kövér Gyula, Lázár Imola, Ligeti Dorottya, Ligeti Edina, Madarassy György, Murádin Jenő, Nákó Berta, Papp Gábor, Pál János, Pálos Miklós, Pongrácz Antónia, Schnedarek Réka, Sz. Bach Hedda (Hédi), Szentkirályi Miklós, Szentpétery Tibor, Sziráczky Brigitta.

A kettős könyvbemutató másik könyvének bemutatása előtt Szilvay Ingrid remek zongorajátékkal szólaltatta meg Bartók Bélától a *Három csikmezei népdalt. Dávid Csaba: Dzurkithján Ábel útjai* című regényét Kali Kinga író, örmény diaszpóra-kutató mutatta be, a szerzővel beszélgetve a regényírás titkairól. A dinamikus interjú olykor-olykor derűtséget fakasztott a hallgatóságból: a kérdések és válaszok egyaránt megragadták a közönség figyelmét.

– Én a pódiumbeszélgetések híve vagyok könyvbemutatókkor, mivel ha egy regény bemutatása kapcsán az írótól kérdezünk, közelebb jöhet a regény világa a hallgatóság számára: az író személyes megismerése óhatatlanul nagyobb kedvet csinál az olvasáshoz – kezdte Kali Kinga a beszélgetést a közönség felé fordulva. – Kamaszkoromban olvastam egy Moldova Györggyel készült interjúban, hogy szerinte magyar ember azt az író olvassa, akit személyesen ismer. Gondolom, itt mindannyian jószerevével Jókain, Mikszáthon, Móriczon nőttünk fel, így ennek a tézisnek cáfolata is van bőven, ugyanakkor abban is hiszek, hogy ez egy működő marketing-stratégia; ezért köszöntsük személyesen köreinkben Dávid Csabát, akinek a következőkben néhány kérdést fogok neki szögezni, új regényét bemutatván.

A közönség nagy tapsa után Kali Kinga így folytatta:

– A regényírás egyféle párhuzamos élet, mivel az író behelyezkedik szereplőinek világába, az ő szemükkel lát, általuk érez, és ezt napi szinten csinálja – mondom én úgy, hogy még sosem volt merszem regényt írni. Mindez egyfajta meghasonlást is jelenthet, de mindenképpen nevezhető párhuzamos létezésnek. Azt hiszem, különösen igaz ez akkor, amikor történelmi

regényről beszélünk. A történelmi regény megírásakor ugyanis egy egészen más korba kell belehelyezkednie a szerzőnek. Egy olyan korba, amelynek mások a problémái, más az értékrendje, mint annak a korának, amelyben az ő emberi mindennapjai telnek, ugyanakkor ezek a problémák valóságosak és megmásíthatatlanok. Más környezetbe, társadalmi feltételek színpadára kell belegondolnia magát az írónak (hitelesen, hiszen csak így hozhat létre hiteles regényvilágot), a szerző sajátjától különböző létezés-mátrixba kell belehelyezkedni ennek az írói párhuzamos létnek, hogy megtudhasson szereplőiről, azok problémáiról, életéről bármit is – lehetőleg mindent. Hogy az általa megálmodott, megalkotott karakterek elkezdjenek a fejében beszélni, és hogy ő íróként tolmácsolhassa mindazt, amit gondolnak, mondanak, cselekszenek, teljes tevékenységük mozgatórugóit, stb. Problémáikat, céljait, dilemmáikat, egyszerűen: teljes életüket. A *Dzurkhithján Abel útjai* elsősorban történelmi regény – mondhatni több is, mint történelmi regény. Feltehetően hosszadalmas kutatásnak kellett megelőznie a mű megírását, könyvtári, levéltári, netán családtörténeti kutatásoknak is. Dávid Csabát kérdelem: mikortól munkálkodott benned ez a regény, mikor kezdted el a regény előmunkálatait?

– Évekkel ezelőtt kezdődött. Néhány hónappal ezelőtt az *EÖGYKE* füzetekben írtam egy rövid sóhajról, hogy mit gondolnak az emberek az ihletről. Leírtam azt, hogy például egy ilyen regénynél, maximum egy százalék az ihlet, negyvenkilenc százalék a rettenetes komoly tanulás, kutatás, és ötven százalék a kemény munka. Nos, ez négy-öt évre visszamenőleg történt ennél a könyvnél. Azaz sok-sok évvel ezelőtt kezdődött, amikor megéreztem valamit...

– Kimerítően matematikus válasz! A történelmi regény megírása tehát precíz tervezést igényel, szabályos százalékarányokat, szívós munkát, fegyelmet. De fedjük fel a közönség előtt, mit is jelent a regénynek az eddig emlegetett történetisége! El kell mondanunk, hogy a cselekmény az 1840-es évek Erdélyében játszódik, közvetlenül az 1848-49-es forradalom és szabadságharc előtt. A főszereplő Dzurkhithján Abel személyes történetén keresztül jönnek át mindazok a problémák, amelyekkel az illető társadalmi réteghez tartozó egyes ember foglalkozhatott akkor, a nagy történelmi történések árnyékában – vagy, nyugodtan mondhatjuk, még inkább fényében. Egy kicsit mikro-történelem is a regény, hogy a történeti antropológia eme terminusával éljünk; mivel az író, Dávid Csaba belehelyezkedik az erdélyi magyar-örmény szereplő életébe (és már a regény címéből is „kihallszik”), és átéli azokat a problémákat, azokat a gondokat, amelyekkel abban az időben ennek az örmény férfiembernek feltehetőleg meg kellett birkóznia. Ki kell tértünk itt arra is, milyen volt akkoriban, azok között az egykori társadalmi-történelmi feltételek között az erdélyi magyar-örmények helyzete. Gondolom, a jelenlévők többsége tudja, hogy akkoriban már megkezdődött, és javában zajlott az asszimiláció, szinte észrevétlen, de nagy erővel; akkorra már az erdélyi magyar-örmények politikailag magyarnak vallották magukat, kulturálisan viszont örmények voltak. Vesszőparipám az armenizmus-neoarmenizmus párhuzama, de leállítom magam, azonban annyit itt el annyit kell mondanom még, hogy közvetlenül a forradalom után következtek be azok a nagy társadalmi változások, amelyek az örményeket is egyre „jobb magyarrá” tették – közvetlenül ez után az idő-

szak után kezdődött el az örmény *nemzeti* identitás tulajdonképpen elvesztése, elalakulása, *pluralis*, magyar-örmény identitássá válása. Nagyon szépen átjön a regény szövetén, egész közegén az is, hogy Dzurkhithján Abel, aki egy felvilágosult ember, haladó szellemű fiatalember, személyesen hogyan éli meg ezt a *homo novus* státuszt. Ugyanis 1776-tól már megtörtént az örmények jogi integrációja, ekkortól az örmények új generációi felhagynak tradicionális családi szakmákkal (mint például addig a marhakereskedés, tímármesterség, stb. voltak), akkortól már az örmények is elhelyezkedhetnek egyéb szakmákban, nincsenek a kereskedelemhez kötve, állami hivatalokat is betölthetnek. Ennek megfelelően Dzurkhithján Abel maga is a marosvásárhelyi törvényszéken, a királyi táblánál törvényszéki gyakornok, jurátus. Nem folytatja az apja által ráhagyományozott családi tradíciót, felhagy a marhakereskedéssel. Viszont a regényből kiderül, hogy azért még visszakacsint a tradícióhoz, eltávozott apja üzleteit folytató, elkerekítendő... Olyan periódus tehát a regény színpada, amikor az örmények maguk is saját identitásukat keresik, a régi és új társadalmi rend között „billegve”, saját jelentőségük megfogalmazását kutatják a magyar történelemben – ugyanis a regény a főhős által megélt az örmények sorsának általános lenyomata az illető periódusban, 1846-tól 1849 márciusáig, a forradalom előestéjén, illetve annak kitörésekor. Nagyon okos választásnak tartom ezt a periódust, hiszen erős társadalmi metamorfózisról szól, sűrű történések tarkítják ezt az időszakot – Dávid Csaba könyvtári, levéltári, családtörténeti kutatások alapján hozza össze mindezt egy rendkívül fordulatos regényben, amit, ígérem, nem lehet letenni, nagyon ajánlom Önöknek, kapva kapja-

nak az alkalmon, és már ma este fogjanak neki olvasni.

A családtörténetnél tartottunk: Dávid Csaba felfogásában a regény fejezetei utakká fogalmazódnak, 11 útja van a műnek; Dzurkhithján Abel útjai azonban nem csupán fizikai értelemben vett utazások, hanem belső záródoklatok is. Mivel egy erzsébetvárosi örmény nagycsaládról beszélünk, Erzsébetvárosról kiindulva, Marosvásárhely, Küküllőszőlő és Kolozsvár négy szögében történnek ezek az utazások, belső záródoklatok, kocsin zötykölődős vagy sáros-gyalogos ráeszmélések, amelyek során Abel személyisége fejlődik, amelyek által megtanulja előbb a férfi, majd a családfenntartó felelősségét, legvégül pedig, egy levél által felidézett nagyszabeni utazás által, a magyar hazafinak a felelősségét is... legyen itt elég ennyit elárulnom. De térjünk vissza Erzsébetvárosra. A helyszínválasztás, gondolom, nem véletlen... természetesen metaforikus tartalommal is bír, hiszen itt volt az Apafi-birtok, Ebesfalva, amelyet az örmények várossá építettek ki – azé az I. Apafi Mihályé, akiknek az örmények letelepítésüket köszönhetik Erdélyben; ilyen értelemben a fő helyszín a „legörményebb” örmény városként is értelmezhető.

– *Erzsébetváros mint helyszínválasztás annyiban nem véletlen, hogy amikor 12 évvel ezelőtt Saroltával ott jártam, nekem nagyon tetszett mindaz, ami még örmény benne a mai napig. Egyébként dédanyámat úgy hívták, hogy Erzsébetvárosi Csiki Lilla.*

– Próbáltam családtörténeti szálakat is kifigyelni, de annyira sodró a cselekmény, hogy azt gondoltam, régi nagynénik, nagybácsik elmeséléseiből is származhat javarészt, az ő örmény történeteik is közrejátszhatnak a teljes kép kialakításában...

– Természetesen. Igaz, én nem itt születtem, hanem Marosvásárhelyt, de Budapesten voltam gyermek, ilyen értelemben én budapesti vagyok, de édesapám, nagyapám, nagyanyám, nagynéném, az egész rokon környezet természetesen erdélyi magyar-örmény. Nagyobb részük Kézdivásárhelyről, Marosvásárhelyről való. Ez elég sokat mond. Nem ismertem például gyermekfejjel azt a kifejezést, hogy partvis, ami sváb szó, hanem úgy tudtam, hogy kefeseprő.

– Az örmények letelepedhettek, aztán pedig sok idő múltán jó magyarokká lehettek a társadalmi változásoknak, a modernizmusnak a beköszöntével – ott tartottunk, hogy a mű nemcsak történelmi regény, hanem fejlődés-regény is. Eleinte azt gondoltam, hogy nem biztos, hogy megfelelő a címválasztás, de körülbelül a tizedik oldalon meggondoltam magam; ugyanis ízelgessük ezt a nevet: Dzurkhithján... mennyire vad! Egy olyan örmény családnév, amelynek hangzásához leginkább vadságot társítanék, ami erőszakos hangzókkal kezdődik, olyan, mint egy ökölcsapás... Az Ábel viszont... ki mondhatatlanul lágy, földtől emelkedő: a magyar keresztnévben így feloldódik a vadság. Ezt a nevet most már úgy látom, mint egy önmagában vett életutat: szép íve van. Viselője valahol, valamikor, valamiért megszületett, és eljutott önmaga megvalósításáig – ezt sugallja számomra ez az ív. Ez a név már önmagában véve is egy belső út, egy beteljesítő zárandoklat; életút, melynek kezdete és vége van. A név hordozója, az örmény fiatalember az indulat, vad természettől jut el apránként a megfontolt felelősséggig. Mint örmény férfiember, családapa – és mint magyar hazafi. A testi szerelemtől eljut az igazi, tiszta, minden ízében beteljesült szerelem megéléséig. Mert, mint

minden jó regényben, itt is végigvezetődik egy erős szerelmi szál, dilemmákkal és bizonyosságokkal tarkítottan. Azonban annyira egymásra épülnek a cselekmény mozzanatai, hogy nem tudok ennél többet elárulni, mivel nem szeretném elrontani az olvasmányélményüket. Biztos, hogy már a kezdet kezdetén feltették maguknak a kérdést, mit jelenthet Dzurkhithján név. Már a regény elején kiderül, így én is megmondhatom: görbeorrút jelent, igazából ferde orrút. Egy olyan örmény, görbeorrú embernek az életéről van szó, aki csakis egyenes utat tudott járni. A regény végén kiderül, hogy miért. Miért pont ezt a nevet választottad?

– A Dzurkhithján úgy született meg, hogy egyszerűen felütöttem Szongott könyvét, az örmény genealógiát, és ott elkezdtem egy olyan családnévet keresni, amelyik már kihalt. Ne legyen nekem a leszármazottakkal elszámolnivalóm...! A Dzurkhithján megtetszett. Bocsnát, de Dzurkhithján János nem lehet! Így lett, jött hangzásra Ábel. Van a kemény vezetéknév és jöjjön egy lágy keresztnév.

– A szereplő személyisége rendkívül jól átjön ebben a névben – de mondok mást is, számomra valahol megidéződik benne Tamási Áron Ábelje is, kicsit ezt asszociálok hozzá, azt az önmagát kereső, székely Ábelt. Azt kívánom Dávid Csabának, legyen ez a regény, ez a szereplő a magyar-örményeknek ugyanaz, mint a székelyeknek, az erdélyi magyaroknak Tamási Áron Ábelje!

– Csak egy tizedét lehetne az...!

– Végül egy utolsó kérdés: miért ír az író a 21. században történelmi regényt, mely egészen más időkre nyúlik vissza, amely egy másik század problémáit hozza elő? Én úgy gondolom, hogy a regénynek van ebben a században is üzenete... mi volt a szerzői szándék?

– Szerintem azért ír az ember történelmi regényt, mert a máról akar írni. Csak hát hadd legyen egy játék, egy csavar a dologban. Tehát úgy beszélget a tegnapelőtről, ahogy tulajdonképpen az én mai napomról beszélek.

– Ez sikerül is, metaforikusan a máról beszélni. Szilvay Ingrid Hadd fűzzem hozzá halkán, hogy annak ellenére, hogy egy magyar-örmény férfi szereplőről beszélünk, gyakran magamra ismertem a szereplő karakterében – nem tudom, hogy ez számomra jó-e vagy sem... de a karakterológiát nagyszerűen áthozod a szereplő jellemén keresztül. Ki szeretném még emelni azt is itt utoljára, hogy különböző mesterségekben való jártasságot is fel-felvillantottál a regényben. Például a nyomdász mesterséget behatóan ismered, ez derül ki feketén-fehéren. Később megtudtam, de a regényből is jócskán kiderül, nagyon benne vagy ebben a szakmában. Vagy ott van például a népi építészet is – a regényben a tájházak leírása, a szakértelem, amivel dolgozol, nem lehet pusztán megfigyelés. Hatalmas kutatást feltételez például a Küküllő-menti tájházak szerkezetét tudni, leírni egy akkor létezett falut – így a regény szinte a szociográfia határát súrolja...

– Talán szociografikus munka nem lehetne, de a már meglévő szociográfiát persze egy kicsit segítségül hívtam. Tizenhat éves koromban először kűtfűró voltam, tizennyolc éves korom után, miután jelesen leérettségiztem a Rákóczi gimnáziumban, segéd munkás lettem a Madách Kamara Színházban, ahol a falazástól, a gyaluláson keresztül nagyon sok mindent megtanultam a két kezemmel. Innen jött az, hogy később,

gyakorlatilag az elmúlt évtizedig az egész életemet végigvezették az ilyen munkák. Az, hogy egy vályogfalat meg tudtam különböztetni egy téglafaltól, magától értetődő.

– Nagyon tetszett az is, ahogyan gondoltál arra, a regény nyelvezetén keresztül is jöjjön át Erdély, regionalizmusokat, archa-

izmusokat keversz a szövegbe, ízesen beszéltetted a szereplőidet.

– Mennyit kellett kínlódní utólag a kiadóval! Mindenünnen ki akarták irtani ezeket! „Mi az, hogy oda megy hozzá? Ezt nem fogják megérteni Budapesten!” – mondták. Hát nem, csak az, akinek van füle. Már pedig azért legtöbbszörnek van. Vagy reáültek. Nem reá ült, vagy ráült! Alig tudtam elmagyarázni, illetőleg „kiverni belőlük” azt az egyetértést, hogy a ráült egészen más, mint a reáült. Ég és föld. Egy más világ.

Miután Kali Kinga megköszönte Dávid Csabának a beszélgetést, Dr. Szabó András előadóművésztől nagyszerű ízelítőt is kaptunk a regényből, két, jellemzően fordulatoss részletet olvasott fel; majd Szilvay Ingrid elbűvölő zongorajátéka érlelte tovább a regényrészletekhez kapcsolódó gondolatainkat, Bartók Béla: Este a székelyeknél című darabja hangzott el.

A könyvbemutató végén dr. Issekutz Sarolta gyönyörű virágcsokrokat adott át a fellépő művészeknek: ki-ki egyéniségének megfelelő virágkölteményt kapott. A közönségtől nagy taps volt a jutalom – és az agapé alatt is sorban álltunk, hogy a két szerzővel dedikáltassuk könyveinket.

(Béres A.)